

จดหมายข่าว

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (กุมภาพันธ์-กรกฎาคม 2555)

แวดวงวิชาการ	2
เปิดสนาม รายงานการสัมมนา “ภูมิทัศน์และการเมือง ของการพัฒนาชนบทไทยร่วมสมัย”	4
นอกห้องเรียน กิจกรรมนักศึกษาท่ามกลางกระแส (น้ำ)	6
สนามเด็กเล่น	7
ในสนาม	8
คนกับสิ่งของ พิพิธภัณฑ์ในมหาวิทยาลัย: มองไปข้างหน้า	10
คนกับงาน	13
แตกหน่อ-ออกไป นักมานุษยวิทยาบนชายขอบตะวันตก	14
สนามความคิด แนะนำตัวเอง ใครว่าง่าย	16

<http://socanth.tu.ac.th>
twitter.com/tusocant
facebook.com/tusocant

แนะนำตัวเอง ใครว่าง่าย

บุญเลิศ วิเศษปรีชา

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“เฮ้ย หรือว่าเราเคยเห็นคุณแล้ว”

อะเมิลี นักศึกษาจาก Ateneo de Manila University โพล่งออกมา หลังจากผมคุยกับเธอได้ประมาณสิบห้านาที เธอเป็นนักศึกษาปริญญาโท คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่กำลังเขียนวิทยานิพนธ์หัวข้อคนไร้บ้านในมะนิลา ผมจึงมีนัดเพื่อขอคำแนะนำจากเธอ สำหรับการเตรียมตัวศึกษาภาคสนามสำหรับวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของผมในหัวข้อใกล้เคียงกัน ขณะที่ผมคุยกับเธอเมื่อเดือนกรกฎาคมที่ผ่านมา เธอกำลังอยู่ในขั้นตอนแก้ไขรอบสุดท้าย ปานนี้วิทยานิพนธ์เธอผ่านเรียบร้อยแล้ว อะเมิลีถามผมต่อไปว่า “คุณเคยไปที่โบสถ์ปาโกะหรือเปล่า”

ผมตอบกลับไปว่า ถ้าหมายถึง โบสถ์ปาโกะ ในมะนิลาซิตี้ที่มีการแจกอาหารให้คนไร้บ้านในตอนเที่ยงของวันอาทิตย์นั้น ใช่แน่ ผมไปที่นั่นทุกอาทิตย์ เพราะที่นั่นอนุญาตให้คนไร้บ้านเข้าไปพักผ่อนซักผ้าอาบน้ำในตอนสายได้ ก่อนจะมีการสวดมนต์ร้องเพลงในช่วงประมาณสิบโมงครึ่ง ผมชอบที่นี่ เพราะสถานที่สะดวกที่จะได้พบและได้คุยกับคนไร้บ้านจำนวนมาก

แต่เธอก็ไม่แน่ใจยังถามผมต่อไปว่า “ยังมีคนไทยคนอื่นอีกมั๊ย ที่ไปที่โบสถ์ปาโกะ”

ผมตอบเธอไปว่า ไม่น่าจะมีคนไทยคนอื่น มาเดินเล่นอยู่กับคนไร้บ้านในมะนิลาเหมือนผมแล้วนะ

เธอยังไม่วาย ถามผมต่อไปว่า แต่คนนั้นดูเหมือนจะผมยาว ผมจึงแกล้งผมที่มีตอยู่ เนื่องจากผมสัมภาษณ์เธอในมหาวิทยาลัย (หูและชื่อคง) ไม่ได้อยู่ในสนาม ผมจึงรวบผมให้ดูสุภาพหน่อย

เมื่อแน่ใจว่าผมผมแน่ เธอก็บอกว่า เธอเคยได้ยินเรื่องราวของผมแล้ว แต่เป็นคนละเรื่องกับที่ผมคุยกับเธออยู่เนี่ย อะเมิลีบอกว่า เธอเคยเห็นผมที่โบสถ์ปาโกะแล้ว และสังเกตว่า ผมเหมือนเป็นคนไร้บ้านหน้าใหม่ หรือดูแปลกกว่าคนอื่น เธอจึงถามคนไร้บ้านคนอื่นว่าผมเป็นใคร แล้วก็ได้อธิบายว่า ผมนั้นเป็นคนไทย แต่เนื่องจากผมกระเป๋าสตางค์หายพร้อมกับพาสปอร์ต ผมกลับเมืองไทยไม่ได้ จึงต้องมาเป็นคนไร้บ้านอยู่ในมะนิลา

ผมฟังแล้วผมก็รู้สึกสนุกดี มีคนไร้บ้านไม่น้อยที่พูดต่อๆ กันไปเกี่ยวกับผมทำนองนี้ ครั้งหนึ่งผมก็เคยถูกถามตรงๆ ระหว่างที่ผมไปร่วมรับแจกอาหาร ในบ่ายวันอาทิตย์ ท่ามกลางแดดร้อนเพราะไม่มีร่มเงา คนไร้บ้านซึ่งผมไม่เคยคุยด้วยมาก่อน หันมาพูดกับผมอย่างมั่นใจ ประโยคแรกที่เขาถามผมก็คือ ทำไมผมไม่ไปติดต่อสถานทูตประเทศของผม ตอนแรกผมยังไม่เข้าใจว่า ทำไมถึงถามผมอย่างนี้ เขาก็อุตสาหิใจดี อธิบายต่อไปว่า “ก็กระเป๋าสตางค์กับพาสปอร์ตของคุณหายไม่ใช่เหรอ ก็ไปที่สถานทูตประเทศของคุณสิ ไปขอให้เจ้าหน้าที่ออกให้ใหม่ จะได้กลับประเทศของคุณได้” ผมต้องอธิบายต่อไปว่า ผมไม่ได้มีปัญหาเรื่องนั้น ผมมาที่นี่เพื่อมาศึกษาเรื่องคนไร้บ้าน เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาเอก

ต่อจากหน้า 16

เรื่องเล่าเล็กๆ นี่คงสอดคล้องกับประสบการณ์ของนักมานุษยวิทยาหลายคน ที่ใช้วิธีการศึกษาที่เรียกว่า การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participant observation) ที่ต้องไปคลุกคลีกับคนที่เรากำลังศึกษา อันดับแรกของการเข้าสนาม ยังไม่ต้องคิดว่า จะศึกษาหรือจะถามอะไร แต่ต้องเตรียมตัวตั้งรับว่า ตัวเรานั้นจะถูกคนที่เราสนใจจะศึกษาตีความว่าเราเป็นใคร

ในฟิลิปปินส์เรื่องราวของคนต่างชาตินี้มาอยู่กับคนไร่บ้าน มักจะเป็นพล็อตเรื่องพาสปอร์ตหาย ผมเองมักจะเตร็ดเตร่อยู่ที่ Chess Plaza ภายในสวนริซัล (Rizal Park) กลางกรุงมะนิลา คนไร่บ้านที่ผมสนิทบอกผมว่า ก่อนหน้านี้มีคนเกาหลีได้มาอยู่คล้ายๆ กับผม เพราะเขาพาสปอร์ตหาย ดังนั้น เมื่อผมจะไปคลุกคลีกับคนไร่บ้านในมะนิลา จึงไม่แปลกที่พวกเขาจับผมใส่ในพล็อตที่พวกเขาคุ้นเคย (ในเมืองไทย ที่ถนนข้าวสาร ผมก็เคยได้ยินเรื่อง คนญี่ปุ่นกระป๋องตางค์หาย แล้วได้คนไร่บ้าน ช่วยแนะนำการใช้ชีวิตรอดอยู่บนท้องถนน ดังนั้นอาจจะเรียกพล็อตกระป๋องตางค์หาย ว่าเป็นพล็อตข้ามพรมแดนก็ได้)

ส่วนคำอธิบายว่า เป็นนักศึกษาปริญญาเอกต้องการมาคลุกคลีเพื่อศึกษาวิจัยภาคสนามนั้น ผมเรียนรู้ว่า อย่าคาดหวังว่า คนไร่บ้านจะเข้าใจคำอธิบายนี้ทันที ผมเองสามารถเข้าถึงคนไร่บ้าน เพราะมีเพื่อนทำงานที่ COPE องค์การพัฒนาเอกชนที่ทำงานกับชุมชนแออัดอยู่ในฟิลิปปินส์ ด้วยความช่วยเหลือของเพื่อนที่รู้ว่าผมเคยทำงานกับคนไร่บ้านในเมืองไทยมาก่อน และสนใจจะมาศึกษาคนไร่บ้านในฟิลิปปินส์ เขาจึงออกแบบให้นักศึกษาที่มาฝึกงานกลุ่มหนึ่งไปทำการสำรวจคนไร่บ้านที่ริซัลปาร์ค ทั้งๆ ที่ COPE เองก็ไม่ได้ทำงานกับคนไร่บ้าน ตอนที่ผมไปถึงมะนิลากลางเดือนพฤษภาคมนั้น งานสำรวจนี้เริ่มต้นไปแล้วสองอาทิตย์ เหลืออีกสองอาทิตย์ก่อนจะปิดโครงการ ผมจึงได้อาศัยติดสอยห้อยตามไปกับนักศึกษา แต่หลังจากนักศึกษาฝึกงานจบ ก็เป็นเรื่องของผมที่ต้องฉายเดี่ยว คนฟิลิปปินส์จะเรียกว่า Boonlert solo

วันแรกที่ผมไปริซัลปาร์คคนเดียว คนไร่บ้านสงสัยกันมากกว่าผมมาทำไม ทั้งๆ ที่ช่วงระหว่างสองสัปดาห์ที่ผ่านมา ผมได้ทำความรู้จักและแนะนำตัวเองกับพวกเขาไปแล้ว พวกเขาสงสัยว่า ในเมื่อผมบอกว่า ผมเป็น

นักศึกษา แล้วนักศึกษาคนอื่นเสร็จโปรแกรมาแล้วกลับไปเรียนแล้ว ทำไมผมไม่กลับไปเรียนเหมือนคนอื่น ผมอธิบายว่า ผมต่างจากคนอื่น เพราะผมเรียนที่สหรัฐอเมริกา และการมาที่นี่ ที่ส่วนนี้ คือ การเรียนของผม ผมสามารถประเมินได้ด้วยตัวเองว่า คำอธิบายของผม สร้างความงุนงงมากกว่าความเข้าใจ

ผมพยายามอธิบายต่อไปว่า ระดับการศึกษาของผมคนละระดับกับนักศึกษาที่มาฝึกงาน นักศึกษานั้นแค่ระดับปริญญาตรี ส่วนผมนั้นเป็นระดับ PhD คำอธิบายนี้ล้มเหลวโดยสิ้นเชิง เพราะคนไร่บ้านไม่เข้าใจว่า PhD แปลว่าอะไร ผมลองเปลี่ยนใช้คำใหม่ว่า เป็นระดับ Doctor ผลปรากฏว่า ไปกันใหญ่ พวกเขาร้องอ้อ เหมือนเข้าใจ แล้วถามผมว่า แปลว่า ถ้าผมเรียนจบ แล้วพวกเขาไม่สบาย ผมสามารถรักษาพวกเขาได้ใช่หรือไม่ ผมต้องปฏิเสธ ผมไม่ได้เรียนไปเป็นหมอ

ผ่านไปประมาณหนึ่งสัปดาห์ของวันทำงานที่ผมอยู่กับคนไร่บ้าน โดยที่พวกเขาคงไม่เข้าใจเท่าไรนักว่าผมมาทำอะไร ภาษาฟิลิปปินส์ของผมก็จำกัดเกินกว่าจะอธิบายได้ ผมต้องรอจนถึงวันสุดท้ายที่ Babes อาสาสมัครจาก COPE ที่ช่วยมาเป็นเพื่อนแล้วช่วยอธิบายว่า นักศึกษาปริญญาเอกกับการทำวิทยานิพนธ์คืออะไร

แม้กระนั้น จนถึงตอนนี้ผมก็ยังคิดว่า มีคนจำนวนมากที่ไม่เข้าใจกระจ่างว่าผมมาทำอะไร ในความคิดของผม แค่ให้พวกเขาเข้าใจว่า ผมต้องการมาประสบการณ์ร่วมกับพวกเขา นั่นคือสิ่งสำคัญแล้ว ผมสังเกต พวกเขาจะอธิบายให้ฟังกันเองว่า บุญเลิศต้องการมีประสบการณ์กับคนไร่บ้าน ดังนั้นถ้าใครจะทำอะไรน่าตื่นเต้น น่าเรียนรู้ ก็ชวนบุญเลิศด้วยก็ดี เจ้านี่มันบ้านี่ ชวนให้ทำอะไร มันก็ทำ ไม่ค่อยปฏิเสธ

คนไร่บ้านคนหนึ่งมักจะพูดกับผมว่า

“Boonlert baliw na ako” (บุญเลิศ ผมอะบ้านะ)

ผมตอบกลับไปว่า “Ako baliw rin”² (ผมก็บ้าเหมือนกัน)

คนอื่นก็จะหัวเราะกันครั้นครัง สบายแล้วที่ผมเตร็ดเตร่อยู่กับพวกเขาได้ ☺

¹ หลายคนอาจสงสัยว่า ภาษาฟิลิปปินกับภาษาตากาล็อกคือภาษาเดียวกันหรือไม่ โดยทั่วไปภาษาที่เป็นภาษากลางในฟิลิปปินส์คือภาษาฟิลิปปิโน ทว่า ภาษาฟิลิปปิโนนี้มีพัฒนาจากภาษาตากาล็อกซึ่งเป็นภาษาถิ่นแถบตอนใต้ของเกาะลูซอน ซึ่งเป็นแถบที่เมืองหลวงตั้งอยู่ วิชาที่ผมเรียนที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน-เมดิสัน จึงเรียกว่าภาษาฟิลิปปิโนไม่ใช่ภาษาตากาล็อก.

² ประโยคนี้อ่านนำไปใช้ เพราะผิดไวยากรณ์ภาษาฟิลิปปิโน.